

Locke’ ta Sözcüklerin Yeterliliği ve Yetersizliğinde Uzlaşımın Rolü ^a

Pınar TÜRKMEN BİRLİK ^{1,b}

¹ Dr., Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ABD., İzmir -Türkiye

Başvuru tarihi: 12 Şubat 2016

Düzeltilme tarihi: 07 Nisan 2017

Kabul tarihi: 26 Nisan 2017

Öz

Modernite ile birlikte gelişen dil anlayışlarında, dil belli unsurlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bunlar ideler, göstergeler ve bunların birbirleriyle olan bağıntıdır. Bu söz konusu dil anlayışlarında, düşünce birimlerinin dışsal araçları olarak sözcükler, kesin bilgiyi sağlayacak biricik araçlarımızdır. Uzlaşım aracılığıyla idelerin göstergeleri yapılan bu sözcüklerin, eş deyişle linguistik göstergelerimizin temsil ettikleri idelerin karakteristiklerini ne ölçüde yansıttıkları ise bilgiye erişimde önemli bir unsurdur. On yedinci yüzyıldaki bu kesin bilgi arayışı ise dili belirsizliğinden arındırma çabasını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, onyedinci yüzyıl düşünürleri için öncelikli olarak üzerinde durulması gereken konu, linguistik göstergelerimizin bu yetersizliğinden neyin sorumlu olduğu ve bunun üstesinden nasıl gelinebileceği olmuştur.

Bu yüzyıl düşünürlerinin en önemlilerinden biri olan John Locke da ideleri varsayılan dış gerçekliğin temsilinin parçaları olarak görmüş ve bilgiyi de gerçeklikle tam anlamıyla örtüşen temsile dayandırmıştır. Uzlaşım aracılığıyla ideler ve sözcükler arasında John Locke’un kurduğu yakın ilişki incelendiğinde “uzlaşım” kavramının, idelerimizi gerçek olana en uygun biçimde düzenleme imkânına sahip olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak Locke bildirişim imkânı için, hem de kesin bilgi ideali dolayısıyla yaklaşık da olsa bir imkânın peşinden giderek yine uzlaşımaya başvurmaktadır. Bu bakımdan uzlaşım kavramı onun dil felsefesinin en önemli unsur olarak ortaya çıkar. Çalışmamız da bu bağlamda, Locke’un “uzlaşım” unsurundan hareketle dilin yetersizliğini ve yeterliliğini nasıl ele aldığını ve değerlendirdiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Dil, Sözcük, İde, Uzlaşım, Yetersizlik, Yeterlilik

^a Bu çalışma, 2016 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen "*Uzlaşımca Bir Alan Olarak Dil: John Locke ve Michel Foucault*" adlı Doktora tezinden türetilmiştir.

^b Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Soğukkuyu Mah., 1671 Sok., Karşıyaka, İzmir / Türkiye.
e-posta: pinarbirlik82@gmail.com

The Role of Convention on the Deficiency and Proficiency of Words in Locke's Philosophy

Abstract

In the several approaches of language developed with modernity, the language has been discussed in the framework of certain elements. These are ideas, signs and the relations of these with each other. In these approaches of language in question, words are our sole tools as external reality of units of thought. The extent to which characteristics of ideas are represented by these words made into signs of ideas via convention, or namely, by our linguistic signs, is an important factor for us to reach knowledge. The search for accurate knowledge in the seventeenth century also brought about the effort to purify the language off its ambiguity. Therefore, the issue that primarily needed to be a priority for thinkers of the seventeenth century was to find out what was responsible for this deficiency of our linguistic signs and how it could be solved.

One of the most important thinkers of this particular century, John Locke, saw ideas as pieces of the representation of assumed external reality and based knowledge on representation that completely corresponds to reality. Considering the close relationship founded by John Locke between ideas and words via convention, it is revealed that the concept of 'convention' does not have the capacity to organize our ideas in a way that is the most suitable for reality. However, Locke, by pursuing a means, although approximate, for opportunity of communication and also due to his ideal of accurate knowledge, refers to convention again. From this point of view, notion of convention arises as the most important element of his language philosophy. Our study, in this context aims to examine how Locke discusses and assesses the deficiency and proficiency of language with reference to convention.

Keywords

Language, Word, Idea, Convention, Deficiency and Proficiency

1. GİRİŞ

Yirminci yüzyıldan bu yana dilsel problemlerin incelenmesinin ve bu konunun merkezi bir ilgi haline gelmesinin artarak devam etmekte olduğunu bilmekteyiz. O halde, Batı felsefe tarihinde Antik Yunan'dan bu yana dil üzerine yapılan araştırma ve tartışmaların daha büyük bir önem kazandığı da ortadadır. Antik Yunan'da bizim için olduğu kadar temel bir problem olarak ele alınmayan dil konusu, entelektüel sahadaki merkezi konumunu ise ilk olarak on yedinci yüzyılda Hobbes ve Locke gibi düşünürler ile kazanır (Demir, 2007: 26).

John Locke bilindiği gibi, on yedinci yüzyıl klasik İngiliz empirist geleneğinin en önemli temsilcilerinden biridir ve ünlü yapıtı *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*'de Okura Mektup kısmında kendisini, bilgiye giden yolda arda kalan bir takım enkaz ve kırıntıları

temizleyici bir kol-işçisi olarak takdim etmeyi tercih eder. Bu doğrultuda amacını da, öncelikli olarak idelerin kaynağını ve anlığın onları edinme yollarını araştırmak ve sonrasında da anlığın bu idelerden neyin bilgisini edindiğini incelemek suretiyle bu bilginin kesinlik, açıklık ve genişliğini göstermek olarak belirler (Locke, 2004: 67-68). Fakat Locke, belirttiği ve ele almak istediği asıl konuya yaptığı hazırlık çalışmasında bilgiye ilişkin olan pek çok sorunun büyük oranda dille ilgili sorunlar olduğunu görür:

“İdeler ile sözcükler arasında öylesine sıkı bir bağlantı bulunur ve soyut idelerimiz ile genel sözcükler arasında öyle değişmez bir bağıntı vardır ki, önce dilin doğasını, kullanımını ve imlemini incelemedikçe, hepsi de önermelerden oluşan dilimizden açık ve seçik olarak söz etmek olanaksızdır.” (Locke, 2004:109)

Böylece Locke, düşüncenin epistemik yapısını açığa çıkartmaya yönelik ideler'in yeni yolu'nun sözcükler ortamından geçtiğini görerek, bu iki düzey arasındaki bağı aydınlatmaya yönelir. Bu doğrultuda Locke öncelikle ideyi, insanın düşünmeye başladığı anda anlama yetisinin nesnesi olan şey olarak, bu bakımdan da zihinsel bir öge, içerik olarak konular. Öznenin dış dünyayı deneyimlemesi doğrudan doğruya değil, işte ancak dış dünyadaki nesne ve olguların temsilcisi olan bu ideleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. İnsanın düşüncelerini oluşturan ideler, bir başkasının dolaysız görüşüne açık olmadıkları, bir başka ifade ile zihne kapanmış durumda oldukları için, hem düşüncelerimizi birbirimize iletebilmek hem de onları kendi kullanımımıza yönelik kaydedebilmek için göstergelere ihtiyaç vardır. İşte bu göstergeler, Locke'a göre insanın bu işe en elverişli bulduğu eklemli sesler yani sözcüklerden oluşur (Locke, 2004: 496). Sözcükler bu anlamda, maddi olmayan zihin içeriğini maddi hale dönüştüren, eş deyişle zihin içinde kapalı idelerimizi dışsallaştıran, özneler arası kılan araçlarımızdır ve bu bakımdan Locke'un tüm dil felsefesi “sözcükler idelerimizi imlerler/temsil ederler” şeklindeki linguistik tez üzerinde gelişir (Ott, 2004: 2). Böylece Locke'un kesin bilgi için göstergelerin doğru kullanımını inceleyeceği göstergeler öğretisinde, gösterge kavramı, hem şeyleri anlamada şeylerin göstergesi olarak ideleri, hem de bilginin aktarılmasında idelerin göstergesi olarak sözcükleri kapsayacak bir boyutta ele alınır. Locke'un İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme'si her ne kadar ide kavramı aracılığıyla insan bilgisinin sınırlarını ve doğasını anlamaya adanmış bir felsefi çalışma olsa da, kitabının önemli bir bölümünü “Sözcükler” başlığı altında dil görüşüne ayırmasının nedeni, ideler ve sözcükler arasında bulunduğu bu sıkı bağlantıda yatar. Bu bağlantının varlığı ise bize onun dil anlayışının en ayırt edici yönü olan “uzlaşım”ı işaret edecektir.

2. İDELER VE SÖZCÜKLER ARASINDAKİ İLİŞKİDE UZLAŞIM

Locke'un dil felsefesinin içerisinde şekillendiği “Sözcükler” adlı bölümün, sözcükler ile ideler arasındaki bağı aydınlatmaya yönelik olarak yazılmış olduğu bir gerçektir. Ancak daha ayrıntılı bir okuma, onu dile çekerek sözcüklere özel bir bölüm ayırmasını sağlayan temel nedenin, sözcükler ile ideler arasında bulunduğu bu bağlantının eksikliği ve yetersiz yapısı olduğunu net bir şekilde ortaya koyar.

Locke'a göre dil, kendi kullanımımız için düşüncenin kaydedilmesi ve düşüncelerimizin iletimi gibi işlevlerinin yanında, aynı zamanda bilgi verici de olmalıdır. Dilin bilgi verici işlevi ise, nesnelere verdiğimiz adların imleminin, insanın idelerinin hakikati ile olduğu

kadar, şeylerin hakikati ile de uyuşması doğrultusunda mümkün olabilmektedir. Çünkü dil, ancak bu şekilde dünya hakkında bilgi verici bir nitelik taşıyabilecektir. Böylece Locke için, bilginin gerçekliğine ilişkin ölçüt sorunu, dilin gerçekliğine ilişkin ölçüt sorunuyla iç içe geçer. Dolayısıyla nesnelere üzerine konuşmamızın gerçekliğine giden yol, gerçekten var olan şeyleri imleyen sözcüklerimizden geçmek durumunda kalır. Locke'a göre, sözcükler idelerin istençli ve yansız imleri olduklarından kişilerin, kendi idelerini kendisi için imlemek üzere istediği bir sözcüğü kullanması gayet doğaldır; ancak dili doğru ve yetkin bir şekilde kullanmak için aynı imin her zaman aynı ide için kullanılması da bir zorunluluktur (Locke, 2004: 331). Ayrıca, idelerin temsilleri olan sözcüklerin şeylerin gerçekliğini temsil etmesi öncelikle idenin gerçekliği temsil etme oranı ile ilişkilidir. İşte tam da bu nedenden ötürü, kesin bilgi için, göstergelerin doğru kullanımını inceleyecek olan Locke'un göstergeler öğretisi, sadece sözcüklerin değil, aynı zamanda idelerin gösterge olarak incelenmesi gerekliliğinden de hareket eder. Böylece "bilginin en önemli araçları", Locke'ta ideler ve sözcükler olarak ortaya çıkar. Bilginin en önemli araçları olarak, ideler ve sözcüklerin, bilginin ilerlemesinde oynayacağı rolü dikkate alan Locke, bu ikisi arasındaki bağı eksikli ve yetersiz bulunduğu yapısını ele alarak incelemeye ve onları olabildiğince bertaraf edebilecek durumları araştırmaya yönelir.

Batı felsefe tarihinde Bacon ile başlayan Locke ile devam eden ve Anglo sakson felsefe geleneğine miras kalan şey, tam da bu yüzden, dili bütün yetersizliklerinden arındırma arayışı ve gayreti olmuştur (Demir, 2007: 26). Locke, dili yetersizliklerinden arındırma gayretini, dönemin nesnelere hakkında eksiksiz ve kesin bilgi sağlayacak ideal bir dil anlayışı çerçevesinde değil; fakat göstergelerin doğru kullanımını sağlayacak yeni bir dil görüşü ile sergilemeyi seçer. Bu bakımdan Locke öncelikle, ideler ve sözcükler arasındaki bu bağlantıda, bilginin aktarılmasında idelerin göstergesi olarak görev yapan sözcüklerin yetersizliklerinin nedenlerini araştırmaya koyulur. Sözcüklerin yeterlilik ve yetersizliklerini incelemek için ise öncelikle onların kullanım ve amaçlarını göz önünde bulundurmak gerektiği düşüncesinden hareket eder (Locke, 2004: 331). Çünkü ona göre, sözcükler bunlara ulaşmaya az ya da çok uygun oldukları ölçüde az ya da çok yeterli olur. Bu bağlamda Locke, sözcüklerin öncelikli kullanım amaçlarını düşüncelerimizin kaydedilmesi ve başkalarına iletilmesi olarak belirler. Ancak Locke'un sözcüklerin iletilmesine ilişkin önemli bir ayrımı dikkate aldığı görülür. Bu ayrım, sözcüklerin iletişimdeki ortak kullanımlarını (civil) ve felsefi amaçlar (philosophical purposes) doğrultusundaki kullanımlarını kapsar (Locke, 2004: 331). Locke sözcüklerin ortak kullanımını (civil) derken, insan topluluklarından herhangi birindeki, günlük işler ve gereksinimler üzerinde ortak iletişimi ve alışverişi sağlamak ve sürdürmek üzere düşünce ve idelerin sözcükler aracılığıyla iletilmesini düşünür (Locke, 2004: 331-332). Sözcüklerin felsefi amaçlar doğrultusunda kullanılması derken ise, sözcüklerin şeylerin kesin kavramlarının iletilmesine ve genel önermelerde, zihnin, doğru bilgiyi ararken onlara dayanıp onlarla yetinebileceği kesin ve kuşkusuz doğruların anlatılmasına uygun bir kullanım biçimine işaret eder (Locke, 2004: 332). Böylece Locke, sözcüklerin kullanım amaçları olarak belirlediği düşüncelerimizin kaydedilmesi ve başkalarına iletilmesi hususlarının yanına, bir yenisini daha eklemiştir: bilgi verici de olması. Peki, uzlaşım temelli sözcüklerin yetersizliğini imlemlerinin bu kuşku yapılarında bulan Locke için dilin kullanım amaçları, bildirişimde ne ölçüde gerçek anlamda yerine getirilebilir bir nitelik taşımaktadır?

Her şeyden önce Locke için, iletişimin ana amacı anlaşılma olduğundan, dinleyenin zihninde konuşanın zihnindekiyle aynı ideyi uyandırmayan bir sözcük, gerek ortak kullanımlarında, gerekse de felsefi konuşmada o amaca iyi hizmet etmeyecektir. Locke, bildirişim esnasında kullanmakta olduğumuz eklemli seslerin, yani sözcüklerimizin bizim idelerimizle doğal bir bağlantısının olmadığını, onların imlemlerini insanların aralarındaki ortak bir kabulden, uzlaşımından aldıklarını kabul eder. Bu bakımdan Locke, eklemli sesler olarak sözcüklerin imlemlerinde kuşkulu ve belirsiz olan, yani onların yetersizliklerini oluşturan şeyi, herhangi bir sesin, bir ideyi anlatmada bir başka sese göre daha elverişsiz oluşunda değil, onun imlediği ideden geldiğini düşünür; çünkü Locke'a göre, bu konuda seslerin hepsi aynı derecede etkindir (Locke, 2004: 332). O halde açıktır ki, sözcüklerin kimisinin imlemlerini bir başkasınıninkine göre daha kuşkulu ve daha belirsiz yapacak olan şey, tam da onların imledikleri ideler arasındaki ayrımıdır.

3. SÖZCÜKLERDE UZLAŞIMSAL TEMELDEN KAYNAKLANAN YETERSİZLİKLER

Sözcüklerin yetersizliğinin nedenlerini ortaya koyarken Locke'un, tamamıyla sözcüklerin doğal imlemlerinin olmaması olgusundan hareket ettiği görülür. Onların imlemlerinin doğal olmayıp uzlaşımsal olması bu eksikli ve yetersiz yapılarının temel nedeni olarak ortaya çıkar. Uzlaşımsal temelli sözcüklerin doğal imlemlerinin olmamasının bir sonucu olarak da Locke, onların herhangi birinin yerini tuttuğu idelerin, bir dilde, düşünce alışverişinde bulunacak ve başkalarıyla anlaşılabilir konuşmalar yapacak olanlarca öncelikle zihinde tutulmaları gerektiğini düşünür (Locke, 2004: 332). Ancak Locke (2004), bunun aşağıdaki durumlarda çok zor olduğu kanaatinde:

- (i) Bunlardan ilki, onların yerini tuttukları idelerin çok karmaşık olmaları ve çok sayıda idenin bir araya getirilmesiyle oluşmuş olmaları durumunda.
- (ii) İkincisi, yerini tuttukları idelerin doğada belli bağlantılarının ve dolayısıyla doğada, sözcükleri kendilerine bakarak denetleyip düzelterek yerleşik dışsal bir ölçütün bulunmaması durumunda.
- (iii) Üçüncüsü, sözcüğün, imleminin belli bir ölçüte bağlanmış olup da bu söz konusu ölçütün kolay bilinemez olması durumunda.
- (iv) Dördüncüsü, sözcüğün imlemleriyle şeyin gerçek özünün sağın olarak aynı olmadığı durumda.

Locke sözcüklerin uzlaşımsal temelinden kaynaklanan bütün bu durumlarda, sözcüklerde yetersizlikler bulunduğu işaret eder (Locke, 2004: 333). Locke bu yetersizlik durumlarını incelediğinde, karmaşık kiplerin adlarının kuşkulu ve yetersiz oluşlarının genellikle bu nedenlerden ilk ikisinden doğduğunu, nesne adlarının da son ikisine bağlı olarak kuşkulu ve yetersiz olduklarını ileri sürer. Sözcüklerin uzlaşımsal doğalarından kaynaklandığını gördüğü bu yetersizlikler kapsamında Locke'un, uzlaşımsal anlamın üst sınırına koyduğu karışık kipleri bu anlamda öncelikle inceleme konusu yapmış olması da şaşırtıcı değildir. Locke'a göre, karışık kiplerin özleri (anlam) zihin tarafından keyfi biçimde, herhangi bir dışsal kalıba veya gerçek varoluşa bağlı olmaksızın meydana getirilir (Locke, 2004: 307-308). Dolayısıyla Locke, karışık kiplerin adlarının gerek yerini tuttukları idelerin çok karmaşık olmalarından, gerekse de insanların bunların imlemlerini kendisine göre denetleyip düzelterek belli bir ölçütün olmamasından

ötürü, onların birçoğunun imlemlerinde büyük belirsizlikler içerisinde olduğunu düşünür. Bunların yanı sıra Locke, bu adların öğrenilme biçimlerinin de onların belirsizlik durumlarını arttırdığı düşüncesindedir (Locke, 2004: 305-306). Çocukların dilleri öğrenme şekillerinden yola çıkan Locke, önce seslerin öğrenildiğini, sonrasında bu seslerin hangi karmaşık idelerin yerini tuttuğunu öğrenme işinin geldiğini belirterek, bu seslere denk gelen karmaşık idelerin öğrenilme işinin de dolayısıyla ya başkalarının açıklamasından beklenileceğine ya da çocukların kendi gözlem ve çabalarına bırakılacağına dikkat çeker.

Locke, nesne adlarının kuşkulu ve yetersiz oluşlarını ise onların bilinemez olan gerçek özlere ya da yetersiz-bilinen, birlikte-var olan özlere bağlanmasında bulur. Bu bakımdan Locke, onlara bütün niteliklerin kendisinden kaynaklanıp onda son bulduğu, şeylerin aslında gerçekten bilinemez olan yapısının yerinin tutturulması ve imlemlerinin bu yapıyla uyduğu kabul edilmesi durumunda, bu nesne adlarının bilinemez bir kalıba bağlanmış olmaları dolayısıyla onların imlemlerinin açık bir şekilde saptanamayacağı kanaatindedir. Ayrıca nesnelere için aynı adı kullanan kimselerin karmaşık idelerinin çok değişik olması da Locke için, “bu adların imlemlerini yine oldukça belirsiz kılar (Locke, 2004: 336-337)”.

Locke için adların uyumunu sağlayan anlamın alt sınırında duran basit ide adları ise, karışık kip adları ve nesne adlarına kıyasla en az kuşkulu ve yetersiz durumda yer alandır. Çünkü Locke’a göre;

“Basit ide adlarının yerini tuttuğu ideler başka herhangi bir öze bağlanış olmayıp sadece basit birer algı olduğundan kolay edinilirler ve dolayısıyla da zihinde kalmaları daha kolaydır” (Locke, 2004: 338).

Locke yetersizliğe en yakın bulunduğu karışık kip adları ve nesne adlarının tüm bu kuşkulu durumlarına rağmen, onların ortak kullanımında, yani günlük konuşmalarımızda yine de yararlı olduğunu düşünür (Locke, 2004: 337). Locke’un nedenleriyle birlikte göstermeye çalıştığı onlardaki bu kuşkulu ve yetersiz durum, her ne kadar onları imleyen sözcüklerin uzlaşımın doğalarından kaynaklanmaktaysa da bu uzlaşımın temel, ona göre bildirişim için, bir o kadar da yararlı görünmektedir. Locke için, bu adlar yetersizlikleri dolayısıyla sadece felsefi söylem için yararlı ve yetkin olarak görülmezler. Locke, onların doğasında bulunan bu uzlaşımın yapının, genel doğruların saptanması ve kimi belirlenmiş durumlardan sonuçlar çıkarılmasını gerektiren felsefi araştırma ve tartışmalarda “dünyayı güdültüye boğan” tartışmaların temelini oluşturduğunu düşünür (Locke, 2004: 338-339). Nitekim Locke, dilin özelliğini düzene soktuğunu ifade ettiği uzlaşımın dayanan ortak kullanımın, sözcüklerin imlemini saptamada ancak belli bir ölçüde fayda sağlayabileceği görüşündedir. Ona göre, sözcüklerin genel konuşmalardaki anlamını çok iyi düzenlemesine karşın, hiç kimsede, sözcüklerin kesin imlemlerini saptama ya da bir sözcüğün hangi ideye bağlanacağına karar verme yetkisi bulunmaması bakımından, ortak kullanım sözcükleri felsefi söyleme uygun bir hale getirebilme yetkisi ve gücünden yoksundur (Locke, 2004: 334).

Bu açıdan bakıldığında, Locke’un dilin gerçeklikle bağıntısını, tözlerin ve basit idelerin adlarının imleme biçimlerinde bulacağı gün yüzüne çıkar. Dolayısıyla bilginin gerçekliğini, basit idelerin şeylerin gerçek var oluşu ile olan uyumunda gören Locke, dilin gerçekliğini de basit ide adlarının reel bir anlama sahip oldukları varsayımında

temellendirir. Locke'un dilin öz yapısında gördüğü yetersizlik/eksiklik olarak nitelediği ve temelde dilin uzlaşımsal karakterinden kaynaklanan bu özelliğe, gerçek bilgiyi edinme yolunda prim vermeyeceğini söylemek, ilk elde kestirim olduğu kadar yanıltıcı da olacaktır. Çünkü Locke, dile ilişkin girişeceği daha derin bir araştırmada, birleşik ideler ve karışık kiplerin, tümeler ve kavramların yapılarını incelerken, anlamın ve dolayısıyla bilginin birliğini de, tıpkı iletişimin imkânını da sağladığını düşündüğü gibi, uzlaşımşallığın kendisinde bulmakta gecikmez.

4. BİR İMKÂNIN PEŞİNDE: SÖZCÜKLERİN YETERLİLİĞİ VE UZLAŞIM

Locke'un dile ilişkin düşüncelerinin en ayırt edici yönü, onun uzlaşımsal temeline yaptığı vurgudur. Dilde sözcükler ile ideler arasındaki bağlantının bir parçası olarak ortaya çıkan ve Locke'un kesin bilgiye erişme amacında, ilk elde bir yetersizlik olarak nitelediği dilin uzlaşımsal yapısı, öte taraftan da dilin var olma amacı olarak iletişimin imkânını sağlıyor olmasıyla da Locke'ta oldukça önemli bir konuma taşınır. Nitekim Locke'a göre, "iletişimin imkânı için insanın, çıkardığı eklemli sesleri aynı zamanda kendi içsel kavramlarının işaretleri olarak da kullanabilmesi, yani onları kendi idelerinin işaretleri yapabilmesi, böylece bunları başka insanların tanınması ve insanların zihinlerindeki idelerin birbirine aktarılması zorunluluğu da vardır (Locke, 2004:239)". Eş deyişle Locke için, dil ve iletişim yalnızca eklemli sesler çıkarmayı değil, fakat bu sesleri bir anlam'a bağlayabilme yeterliliğini de gerektirmektedir. Locke'un ifadesiyle: "(...) sözcüklerin bir kullanımı ve anlamı olduğu ölçüde, ses ile ide arasında bir bağlantı, birinin ötekini yerini tutması için bir karar vardır; bu uygulamaya uyulmazsa sözcükler yalnızca anlamsız sesler olur (2004:244)".

Böylece seslerin dilin birimleri haline gelmesi olgusunun, onların ideleri temsil etme özelliklerinde temellendirildiğini görürüz. Ancak dikkat yöneltmemiz gereken asıl önemli husus, bu durumun kendiliğinden gerçekleşen bir duruma işaret etmediği ve edemeyeceğidir. Ses ile ide arasındaki bağlantıda, birinin ötekini yerini tutması Locke'un da açıkça belirttiği gibi, ortak bir karar'ı, bir anlaşmayı, bu konudaki bir uzlaşım'ı gerekli kılar. Locke, dilsel iletişimde ses ile ide arasındaki bağlantılılaşımın doğal olmadığını, keyfi olarak seçilen eklemli bir sesin belli bir idenin göstergesi olarak kullanılmaya başlandığını sonra da bu kullanım süreklilik kazanınca ses ile ide arasındaki bağlantının genel olarak onaylandığını belirtir. O halde, Locke için eklemli seslerimizin idelerimizi temsil etmeleri durumu onların bir imleme, yani anlam'a sahip olmaları anlamına gelir. Ayrıca, keyfi olarak seçilen bu eklemli seslerin bir anlam'a sahip olabilmelerinin koşulu da, bu kullanımın süreklilik kazanmasında bulunur.

Böylece Locke'un dil öğretisinin, uzlaşımşallığı da ön planda tutacak ve kendisine kadarki yaygın ve yerleşik bir anlayışı da yıkacak olan önemli bir özelliği daha gün yüzüne çıkmış olur: dildeki imleme bağıntısının sözcükler ile şeyler arasında değil, sözcükler ile ideler arasında gerçekleşiyor olması. Dile ilişkin Locke'un kendisine kadarki yaygın ve yerleşik olan anlayış, dilin doğrudan doğruya nesnelere belirten bir adlar dizelgesi (nomenclature) olduğu şeklindedir. Oysa Locke, sözcüklerin şeyleri değil, ideleri temsil ettiğini/imlediğini ileri sürer. Ona göre, farklı dillerde birbirine çevrilemeyen sözcükler bulunması olgusu da sözcüklerin ideleri imlediğinin önemli bir

göstergesidir. Çünkü bu durum, her dil topluluğunun kendine özgü değer ve gelenek-görenek çerçevesinde anlam ürettiğini ve her dil topluluğunun kendi özgü idelere sahip olduğunu en açık haliyle ortaya koyar niteliktedir:

“Bir ülkedeki insanlar, gelenekleri ve yaşama tarzları yüzünden, başka ülkedeki insanların özgül ideler içinde toplamadıkları birçok bileşik ideler yapma ve bunlara adlar verme gereği duymuşlardır.” (Locke, 2004: 309-310)

Locke’a göre, sözcükleri şeylerle karıştırmak yüzünden, dil büyük ölçüde yanıltıcı olabilmektedir. Çünkü dili konuşanlar alışkanlıkla, sözcüklerin adeta şeyler oldukları inancına kapılırlar. Böylece de, dilin dünyanın envanterini veren güvenilir ve basit bir adlar dizelgesi olduğunu varsayarlar. Locke, bu yaygın fakat yanlış bulunduğu görüşün, içinden çizilmez görünene pek çok felsefi tartışmanın da gerisinde yatan neden olduğu kanaatinde. Ancak Locke’a göre, dildeki imleme bağıntısı sözcükler ile ideler arasında olduğundan dilin anlamı yapılandırması da doğal olmayıp büyük ölçüde keyfidir ve yeryüzünde birbirinden farklı dillerin bulunması olgusu da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Locke’a göre, dili cahil ve sıradan insanlar, şeyleri onlarda buldukları duyulur ve görülür nitelikler aracılığıyla sınıflandırarak ve adlandırarak yaratır. Yukarıda da belirtildiği gibi dil, bildirişimin kolaylıkla ve hızla gerçekleşmesi gereksinimine bağlı olarak, bu amaca doğası gereği son derece uygun olan eklemli seslerin insanlar tarafından idelerinin göstergeleri olarak kullanılmaya başlanması ile meydana getirilmiştir. Buradaki bir diğer önemli nokta da, Locke’un dil göstergesinin ikili yapısını vurgulayarak, gösteren (sözcük) ile gösterilen (ide/anlam) arasındaki bağıntının nedensiz/keyfi olduğuna işaret etmesidir. Ona göre, tikel eklemli sesler ile belli ideler arasında bulunan herhangi bir doğal bağıntı söz konusu değildir, aksine isteğe bağlı bir yükleme ve herhangi bir sözcüğün nedensiz bir biçimde, uzlaşımalsı olarak herhangi bir idenin belirtgesi yapılması söz konusudur (Locke, 2004: 287). Kaldı ki, nedensiz olarak seçilmiş uzlaşımalsı bir gösterge olarak sözcük, imlediği şeyle bir benzerlik bağıntısı dahi taşımamaktadır.

Locke’un dilin uzlaşımalsı karakterini ön planda tutan anlayışı, dilin kökenine ilişkin teorik bir açıklamaya yer vermemesi olgusunda da kendisini açıkça gösterir. Bu yönde Locke, dilin toplumsal karakteri olarak beliren uzlaşımalsı yapısını başlangıca koymakla yetinir. Ona göre, Tanrı toplumsal bir varlık olarak yarattığı insanı toplumun en büyük aracı ve ortak bağı olan dil ile donatmıştır. Ancak bu durum, dilin Tanrısal olduğu anlamına da gelmeyecektir. Nitekim Locke’un dil anlayışı, Ademci dil öğretisinin tam karşısında yer alır. Bilindiği gibi, Ademci dil öğretisinin genel inancı, doğanın gerçek bilgisine giden yolun, insanın aldatıcı duyularından ve mükemmel olmayan aklından değil, dilden geçtiği yönündedir. Bu görüşe göre diller, her ne kadar kaotik ve çok çeşitli görünse de, Adem’in yaratmış olduğu mükemmel dilin öğelerini içerir. Bu bakımdan onlar ortak kökenlerinin tanrısal doğasını hala korumaktadırlar ve doğa ile tam bir uyum içindedir. İşte bu özcü ve doğuştancı öğretiye göre, sözcükler de şeylerin doğasını ve özünü eksiksiz bir biçimde açımlayan adlardır (Aarsleff, 1985: 25-26). Bu söz konusu Ademci dil öğretisinin tam karşısında yer alan Locke ise, bu varsayılan sözcük-şey bağıntısını, sözcüklerin uzlaşımalsı temeli ve nedensizlik karakteri ile çürütür.

Sözcük-şey bağıntısını bertaraf ederek, sözcüklerimizin zihnimizdeki gerçekliğin temsilcileri olan idelerimizi imlediği şeklindeki linguistik önermeyi merkeze alan Locke'un, sözcükler ile idelerimiz arasında doğal hiçbir bağın bulunmadığını ifade ederek kesin bilgiye ulaşma yolunda kendisine bir bakıma çelme taktığı düşünülebilir. Kaldı ki, Locke'un dilde gördüğü eksiklik/yetersizlik olarak işaret ettiği durumun temel sebebi, bu söz konusu doğal olmayan bağın kendisi, yani gösteren ve gösterilen arasındaki bağıntının tamamen keyfi/nedensiz oluşuna bağlı olarak dilin uzlaşımalsal bir alan olarak düşünülmesidir. Ancak görülebileceği gibi, dilin özsel yapısında bulunan ve adeta onun var olmasının koşulu olarak da beliren bu "uzlaşımalsallık" kriteri, kesin bilgiyi elde etmek için Locke tarafından bertaraf edilebilir bir nitelikte de değildir. Dolayısıyla Locke'un dil anlayışının, uzlaşımalsal karakteri çerçevesinde nasıl şekilleneceğini ve bu doğrultuda onun, dili nasıl reforme etme yoluna gireceğini anlamak önemlidir.

Locke'ta dilin uzlaşımalsal karakterinin onun dil anlayışına nasıl bir yön verdiğini anlamak için öncelikle, onun "dildeki imleme bağıntısının sözcükler ile ideler arasında gerçekleştiği" şeklindeki savının, dili physis düzleminden, nomos düzlemine çekeceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Locke'ta dilin nomos düzlemine çekilmesinin bir sonucu olarak, onun dil felsefesine normatif bir güç de katacak olan yön, onun sadece dilin nasıl kullanıldığını açıklamak istemesinde değil, fakat özellikle nasıl kullanılmalı gerektiğini de açıklamak istemesinde kendisini gösterir (Ott, 2004: 204). Locke'un göstergeler öğretisinin amacının, "kesin bilgi için göstergelerin doğru kullanımını incelemek" olduğu düşünüldüğünde, göstergelerin kötü kullanımının bertaraf edebilmesi adına onun için dilin normatif bir güce, getiriye de sahip olması gerektiği bir kez daha açıklık kazanır (Nayak, 2003: 18). Nitekim Locke, bilginin ve eğitimin temel bir aracı olarak gördüğü dil kullanımını, gerek yetersizlik/eksikliklerinden, gerekse de kötü kullanımlarından kurtarmak için, dil kullanımında bir takım kuralların dikkate alınması gerektiğini açık bir şekilde ifade eder. Ancak şunun da altı çizilmelidir ki, dilin uzlaşımalsal yapısının değiştirilemez ve dokunulamaz özelliği dolayısıyla Locke, bu kuralların ancak bir noktaya kadar ve sadece belli bir ölçüde olmak üzere dil kullanımını iyileştirebileceğinin de farkındadır. Locke'un dilin uzlaşımalsal yapısından kaynaklanan ortak kullanım hakkındaki düşünceleri şöyledir:

"Dille iletişim zorunluluğu insanları, ortak sözcüklerin imlemi üzerinde birbirlerine günlük konuşmayı sağlayacak ölçüde hoşgörüyle yaklaştıkları bir anlaşmaya götürür ve bu bakımdan belli bir dili konuşan kişinin bildiği bu dilin, ortak kullanım ile sözcüklerinin kendisine bağlanan ideleri hakkında tamamıyla bilgisiz olduğu düşünülemez. Fakat ortak kullanım, son aşamada tikel insanların idelerine indirgenebilen çok belirsiz bir kural olmasıyla çok değişken bir ölçüt olduğunu da ortaya koyar." (Locke, 2004: 354).

Bu aşamada ise Locke'un ortak kullanımı, son aşamada tikel insanların idelerine indirgeyen anlayışına bakmak gerekir. Nitekim bu anlayışı dolayısıyla Locke, hem dönemin dil anlayışlarının peşinden sürüklendiği "evrensel dil" arayışının imkânsızlığını ortaya koyacak, hem de dil felsefesinin dillerimizin dünyalarımız kadar özel olabileceği yönündeki çıkarımlara kapı aralayan en problematik noktalarından biriyle bizi yüz yüze bırakmış olacaktır.

Locke için, nedensiz bir gösterge olarak sözcüklerimiz öncelikli olarak doğrudan doğruya ve yalnızca konuşan kişinin idelerini imler (Locke, 2004: 287). Bizim kendi deneyimlerimiz doğrultusunda şekillendiğinden, doğrudan tanıma ile bildiğimiz biricik şeyler sadece kendi idelerimizdir. Her ne kadar uzlaşımsal temelli de olsa göstergelerimiz olarak sözcüklerimiz, bilinmeyen bir şeyi temsil de edemeyeceğinden, insanın doğrudan tanıma ile kendi bildiği idelerini imlemek ile sınırlanmış görünürler. Locke'un sözcüklerin boş sesler yerine anlamlı birer birim haline gelmelerini, kişinin kendi zihninde bir takım idelerin bulunması gerekliliğine bağlamasından ötürü, bu sözcüklerin ne şeylerin niteliklerinin ne de başkasının zihnindeki kavramların göstergesi yapılamayacağını açıkça ileri sürdüğü görülür (Locke, 2004: 287-288). Bu ileri sürümüyle de Locke, on yedinci yüzyıl dil anlayışının bir hedefi olarak beliren "ideal (evrensel) dil" hareketinin önünü kesmiş olur. Dawson bu söz konusu ideal (evrensel) dil arayışının mükemmel bildirişim umuduyla gün yüzüne çıktığına dikkat çekerek, Locke'un da sözcüklerin kendilerine bağlandığı idelerin nüfuz edilemez öznelliği bakımından, bildirişim umudunu değil, fakat tam da bu söz konusu mükemmel bildirişim imkânının kendisini ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir (Dawson, 2005: 140-141). Bununla birlikte Dawson, hem Locke'un hem de on yedinci yüzyıl düşünürlerinin hemen hepsinin dile yönelik olan düşüncelerinin arka planında Aristoteles'in Yorum Üzerine adlı kitabının sözcükler, düşünceler ve şeyler arasında kurmuş olduğu simetrik ilişkinin bir devamını görür. Ona göre, Aristoteles'in : "Konuşulan kelimeler zihinsel deneyimin sembolleri ve yazılı kelimeler de konuşulan kelimelerin sembolleridir. Yazının bütün insanlarda aynı olmaması gibi, konuşma da bütün insanlarda aynı değildir; fakat bunların doğrudan sembolize ettiği zihinsel deneyimler, deneyimlerimizin imgeleri olan nesnelere gibi aynıdır (Aristoteles, 1941: 40)" şeklindeki ifadelerinde, hem ideal (evrensel) dil görüşü için, hem de Locke'taki bildirişim imkânı için hem problemi ortaya koyan hem de çözümünü belirleyen yön aynı anda bir arada sunulmaktadır. Bu bakımdan, sözcükler insanların kendi geleneklerinin bir sonucu olarak, kültürler arasında farklılık göstermektedir. Ancak bununla birlikte, sözcüklerin imlediği düşünceler ve şeyler tüm kültürler için aynıdır da. İdeal (evrensel) dil anlayışını başlı başına bir inceleme konusu teşkil etmesi bakımından bir kenara ayırırsak, Dawson'nın Locke'un bildirişim imkânını zihinsel türdeşlikte (mental homogeneity) ve nesnel dünyanın bütünlüğünde tesis edebilmekte olduğunu ileri sürdüğünü görürüz (Dawson, 2005: 141). Hiç şüphesiz Dawson'ı bu yönde düşünmeye iten neden, Locke'un dilin edimsel kullanımını göz önünde bulundurarak; insanların düşüncelerinde, kullandıkları sözcüklere, hem başka insanların zihnindeki idelere hem de şeylere ve şeylerin özelliklerine ilişkin "gizli bir gönderim" (secret reference) yükledikleri yönündeki ileri sürümü olmuştur. Böylece Locke'un teorisinde imleme ediminin ikili bir özellik taşıdığı ortaya çıkar: sözcükler hem doğrudan doğruya konuşan kişinin idelerini imledikleri gibi, dolaylı olarak da hem başka zihinlerdeki ideleri hem de şeyleri imler. İşte Locke, bildirişimin imkânını tam da bu dolaylı imlemelemenin kendisinde bulur. Bildirişimin imkânından bahsetmek için, öncelikle Locke'a göre sözcüklerimizin her birimizin zihnindeki benzer ideleri temsil ettiğini kabul etmemiz gerekir. Çünkü ona göre, "bir insanın kullandığı sözcükler, konuşurken bu sözcükleri kendilerinin temsilcisi yaptığı aynı ideleri, işitende uyandırmadıkça; o, anlaşılır biçimde konuşmuyor demektir." (Locke, 2004: 209)

Burada Locke her ne kadar konuşan kişilerin zihnindeki idelerin özdeşliğine ilişkin bir önerme sunmamışsa da Dawson, Locke'un teorisinde bildirişimin imkânını teorik olarak

bize sunduğunu düşündüğü iki bölüme dikkat çekmektedir. Buna göre Dawson ilk olarak, Locke'un belirli ideleri genel hale getiren soyutlama kapasitemizin imkânını da sağladığını düşündüğü algısal yetilerimizin ve düşüncelerimizin aynılığının, bizim çok büyük bir olasılıkla aynı idelere sahip olmamızı sağladığını düşünmektedir. Buna ilaveten de Locke'un sözcüklerin büyük ölçüde ortak duyulur idelere bağlandığı yönündeki savının, onların toplum tarafından açık bir şekilde adlandırılabilceği ve tanımlanabileceği düşüncesini de beraberinde getirmiş olabileceğine de dikkat çekmektedir (Dawson, 2005: 220). Bildirişimin imkânını teorik de olsa ortaya koyan bu açıklamalar, onun teorisinde duyularımızın yetki alanı altında bulunmayan bir takım idelerimizin adları, örneğin kavramak, telkin etmek, üzülmek, tiksilmek vb; üzerinde nasıl olup da anlaşma sağlayabildiğimiz konusuna ise ne yazık ki bir açıklık getirememektedir.

Bu noktada Locke'ta bildirişimin dayanağı olarak görünen "gizli gönderim" varsayımına bir kez daha bakmak gerekir. Çünkü bu varsayım, ancak sözcüğün edimsel kullanımında geçerlilik kazanmasıyla, bizi bir kez daha dildeki "uzlaşım"la karşı karşıya bırakır.

Locke'a göre, idelerin zihinler arası özdeşliği, ancak dil düzleminde, gösterge aracılığıyla ve ortak kabul'e (common acceptation) dayanarak oluşturulabilir. Nitekim böylece sözcük, ideler arası özdeşliğin uzlaşım aracılığıyla, yaklaşık olarak kendisinde ortaya çıktığı bir gösterge olmaktadır (Altuğ, 2011: 37). Zihnimizdeki ide her ne tür bir ide olursa olsun sonuçta onun hem dışsallaşmasını, hem de bir gösterge niteliği kazanmasını sağlayan şey, eklemler seslerden oluşan duyuşsal aracı üzerinde uzlaşabilmemizdir. Bu uzlaşımın kendisi ise, gösteren ve gösterilen ilişkisinin kişiler arası karşılıklı düzeltimini yapmak ve bu ilişkiyi sabit kılmaktan geçmektedir. O halde açıktır ki Dawson, Locke'un epistemolojisinden hareketle bildirişimin imkânını, kendisinin de inkâr etmediği şekilde yalnızca teoride açıklamakla kalmıştır. Oysa dilin pratik, yaşayan, yani toplumsal yönüne baktığımızda öncelikli olarak onun ortak kullanımda temellenen "uzlaşım" yönüyle karşı karşıya kalırız. Locke her ne kadar B. K. Nayak'ın da altını çizdiği gibi, dil felsefesini tamamıyla epistemolojisinden çıkarsamaya çalışsa da (Nayak, 2003: 26), gizli gönderim varsayımıyla yaklaşık da olsa, bir imkânın peşinden giderek, dilin doğasında bulunan "uzlaşım"la, hem bildirişimin imkânını hem de kesinlik derecesine yaklaşabilecek olan bir bilginin imkânını tesis etmeye çalışmış görünür.

Locke'un gizli gönderim varsayımını, bir yönüyle de "şeylerin gerçekliğine" ilişkin olarak ele aldığını da göz önünde bulundurmak gerekir. Buna göre Locke için dil, gerçekten var olan şeyleri temsil eden ideleri imlemek suretiyle gerçekliğe bağlanmaktadır (Locke, 2004: 287). Bu bakımdan Locke'a göre, anlamlı konuşma ya da anlaşılır konuşma, bu konuşmanın içerikleri olarak idelere sahip olmayı gerektirir. Fakat bu noktada, gözden kaçırılmaması gereken husus, anlaşılır konuşmanın, her zaman şeyler hakkında konuşma demek olmadığıdır. Locke'un dil edinme sürecini ele aldığında tespit ettiği şey, alışkanlığa bağlı olarak, genelde, sözcüklerin şeylerin açık ideleri edinilmeden önce öğrenildiğidir. Böylece kişiler, kendi topluluklarının dilini gramer kurallarına da uygun bir biçimde öğrenebilmektedir. Ancak açıktır ki, bu durum, onların gerçek anlamda şeylerin kendileri hakkında konuştukları anlamına da gelmemektedir. Aksine Locke için, bu durumun ifade ettiği şey, hakikati, ideler ve şeyler karşısında denetlenmemiş bir dil ile konuşuyor olmamızdır. Kaldı ki bu dil ile faydalı hakikatlerin keşfinde ve hayal gücünde oldukları şekliyle değil, fakat kendi başlarına şeylerin bilgisinde pek bir ilerleme

kaydedilemez (2004:289). Locke için, dilin bilgi verici bir özellikte de olması gerektiğini göz önünde bulundurduğumuzda, onun bu durumun kendisini “dil yetersizliğinin” bir kanıtı olarak görmesi şaşırtıcı değildir. Ona göre, kişinin kendisinden önce uzlaşım olarak oluşturulmuş bir dili önünde hazır bulması ile o dili edinme sürecinde öncelikli olarak sesleri öğrenme durumu, dilin kesin bilgiye erişimde uygun ve sağlam bir araç olmasının da önüne geçmektedir.

Locke için bu bağlamda dilin uygun ve sağlam bir araç olmasının önüne geçen şey ise şüphesiz, bizim bir takım zihinsel sınırlar ile çerçevelenmiş olmamızdır. Çünkü gerçek özlere ulaşmayı ne kadar arzularsak arzulayalım, nesnelere ve olgular hakkında bilgi edinmede kullandığımız ve kullanmak zorunda olduğumuz yetilerimizin sınırlılığı ve yetersizliği buna izin vermez (Bravo, 2010: 108). Bu bakımdan Locke, doğaya ve topluma ilişkin daha kapsamlı bilgilere ihtiyacımız olduğunda, bu konular hakkında herhangi bir kesinlik ve derinlikte konuşamayacağımızı söylemekten de geri durmaz:

“Anlığın doğasına ilişkin bu araştırma ile onun güçlerini, bunların nereye dek uzandığını, ne gibi şeylerle ne ölçüde orantılı olduğunu ve bizi nerede yardımsız bıraktığını keşfedebilirim, bunun, insanın yüklü zihnini kendi kavrayışını aşan şeylere karışmakta daha sakınlı davrandırmak; sınır noktasına vardığında onu durdurmak ve inceleme sonunda yeteneklerimizin sınırı dışında olduğu anlaşılan şeyler konusunda dingin bir bilgisizlik içinde yerinde kalmasını sağlamak açısından yararlı olacağını düşünüyorum.” (Locke, 2004: 69)

Nitekim Locke’un sözcükleri zihindeki idelere bağladığı, ideleri de duyum ve deneyime bağladığı gözetildiğinde onun böylesi bir çıkarıma varmış olması da şaşırtıcı da sayılmamalıdır.

Bryan Magee’ye göre Locke’un temel mesajı, “uzlaşım, adet ve otoriteyi körü körüne izlemeyin. Olgulara yönelin ve kendi başınıza düşünerek, kendiniz karar verin (Magee, 2000: 117)”dir. Magee’nin bu varsayımı kabul edildiğinde, Locke’un kişinin kendisinden önce uzlaşım olarak oluşturulmuş bir dile dahi dikkatli yaklaşması gerektiğini düşündüğü sonucuna rahatlıkla ulaşılır. Bu bakımdan Locke’un anlayışında insani deneyimin ve irade kategorisinin öneminin altını çizmek gerekir. İnsan, dili önünde hazır da balsa, onu kendi deneyimleri doğrultusunda içeriklendirmede ve oluşturmada özgürdür. Hatta önünde hazır bulunduğu dilden, kavramlardan kendi deneyimlerinden yoksun olmaları bakımından bir bakıma şüphe dahi etmek durumundadır. O halde Locke için, dilin sıradan bir uzlaşımın ürünü olarak değil de, insanın kendi deneyimlerinin ve iradesinin bir sonucu olarak ortaya çıkması gereken bir uzlaşımın ürünü olması gerektiği de ortaya çıkar. Dilin uzlaşım karakterinin dili çoğu zaman, olması gerektiği gibi şekillendirmediğini düşünen Locke, bu noktada dilin yanlış kullanımlarına yönelir. Dildeki uzlaşımın nasıl kurulması gerektiğine dair bir açıklık getirmek suretiyle, yanlış kullanımları olabildiğince bertaraf edebilecek kuralları ortaya koymaya çalışır. İşte tam da bu noktada, Locke’da dilin öncelikle bir eksikliği/yetersizliği olarak beliren uzlaşım karakterinin, aynı zamanda ona normatif bir karakter kazandıracak olan yönü olarak da ortaya çıktığı görülür (Ott, 2004: 2).

5. DİLİN KÖTÜ KULLANIMININ ÖNÜNE GEÇİŞTE UZLAŞIM

Locke dilin insan için, kendi doğal yapısına Tanrı tarafından yerleştirilmiş “birlikte yaşama” güdüsünün yönelttiği toplumsallaşma olgusunu olanaklı kılan tamamlayıcı bir yeti olduğunu düşünür (Bravo, 2010: 97). Locke'ta toplum ve dil arasındaki bu yakın ilişki, hem bildirişimin nasıl mümkün olduğunu hem de onun iletişim etiğine öncülük etmiş görüşlerini anlamak için oldukça değerlidir. Nitekim Locke'ta, dilin insanları bir araya getirerek bildirişimi mümkün kılan karakteri ortaya konulduğunda, onun iletişim etiği alanında değerlendirilebilecek görüşlerinin “uzlaşım” temelli dayanak noktaları da nedenleriyle kendini gösterir.

Locke'ta dilin toplumsal yönünü ortaya koyan “uzlaşım” karakteri, Locke için şüphesiz her şeyden önce sağduyulu bireylerin varlığını gerektirir. Çünkü dilin varlığı, bizlere öncelikle sağduyulu bireylerin güven duygusu içerisinde bir araya gelmiş olduğunu gösterir. Bilindiği gibi güven duygusu, sözcüklerin bildirişim içinde kullanımına imkân tanıyan en önemli unsurdur. Bu genel kabulden hareketle Locke'un dil anlayışı ele alan Dawson da, onun anlayışında bildirişimin, insanların birbirine duydukları güven ile korunan iki yönlü bir sözleşmenin sonucu olarak gerçekleştiğini ileri sürer (Dawson, 2007: 287). Bu söz konusu sözleşmelerden ilki, semantik sözleşmedir ve insanların birbirleriyle belli bir ses grubunun belli bir ideyi göstermesi gerektiği konusunda aralarında bir uzlaşım vardıklarını ifade etmektedir (Dawson, 2007: 287). Bir diğeri ise moral bir sözleşmeye işaret etmektedir ve insanların birbirlerinin zihinlerini dikkate alarak konuşma yönünde bir uzlaşım vardıklarını ifade etmektedir (Dawson, 2007: 288). Dawson'nın da bildirişimi mümkün kılan bu iki yönlü sözleşme ile işaret etmiş olduğu gibi, Locke'ta bu söz konusu sözsüz ve yazılı olmayan karşılıklı rıza gösterimi, yani sözcüklerin anlamı ve kullanımı üzerinde sağlanan bu uzlaşım, görüş birliği olmaksızın açıktır ki sözcükler hiçbir kamusal anlam taşıyamayacaklardır. Bu bakımdan Locke'ta varsayılan bu iki yönlü dilsel sözleşme, onda bildirişimin özsel mekanizmasını meydana getirdiği gibi, iletişim etiğinin dayanak noktalarını da görünür kılar. Nitekim bu söz konusu dilsel sözleşmelerin herhangi birinin ihlali, sözcüklerin kötü kullanımını beraberinde getirerek iletişimin saydamlığını ve güvenilirliğini de ortadan kaldırır. Locke'un X. bölümde sözcüklerin çeşitli kötüye kullanılma biçimlerini açıklarken, eleştiri oklarını varsayılan bu dilsel sözleşmenin sıkça bozulduğuna tanık olunan retoriğe yöneltmesi bu bakımdan şaşırtıcı değildir. Çünkü retorik, dolaylı anlatımlar ve süslü mecazî konuşmalarla varsayılan bu dilsel sözleşmenin iki yönünü de ihlal etmeye meyilli olduğundan çoğunlukla “*hem iletişimin saydamlığını bozmakta hem de etik bakımından sakıncalı durumlara yol açmaktadır.*” (Altınörs, 2003: 101)

Buna ilaveten Locke, insanların bildirişim alanında sözcüklere ilişkin pek çok yanlış kullanıma sahip olduklarını düşünür. Ayrıca retorikte olduğu gibi, bunların birçoğunun da bilerek yapıldığı kanaatindedir. Bu yanlış kullanımlar Locke'a göre, imleri, imlemeleri bakımından doğal olarak zorunlu olana göre, çok daha az açık ve seçik olarak yapılır (Locke, 2004: 339). Locke'a göre, insanlar çoğunlukla sözcükleri ya imleri hakkında fikir sahibi olmaksızın kullanmakta ya da onları sadece kendi zihinlerindeki ideler ile imlemektedir. Bundan dolayı da, insanlar ya bu yanlış kullanımların farkına varamamakta ya da onları bildirişim alanında istedikleri gibi kullanmakta ısrar etmekte ve böylece de yanlış kullanımlara yol açmaktadır.

İşte tam da bu noktada Locke, sözcüklerin yanlış kullanımının önüne geçebilmek için dilin normatif gücünü devreye sokar. Böylece Locke konuşma yanlışlarını düzeltmek ve bunlardan doğan sakıncaları önlemek üzere birtakım kurallardan bahsetmeye girişir. Locke'ta dilin normatif karakterini ortaya koyacak olan bu kurallar tamamıyla dilin nasıl kullanılması gerektiğine ilişkindir. Locke'un önemle üzerinde durduğu bu kuralları incelemeyen evvel, öncelikle onun bu kuralları kendilerinden ötürü çıkarsayacağı "dilini kötü kullanılma şekillerini" nasıl ele aldığına kısaca bakmak gerekir.

Locke, dilin kötü kullanılma şekillerini genel haliyle şu şekilde belirlemektedir:

"Açık ve seçik idesi olmayan sözcükler, hatta hiçbir şey imlemeyen imler kullanmak; aynı sözcüklerin bazen bir basit ideler topluluğu için, bazen de başka bir basit ideler topluluğu için kullanılması örneğinde olduğu gibi sözcükleri düzensiz ve gelişi güzel kullanmak, sözcüklerin imlerini alışılmışın dışında kullanmak; tanımı verilmemiş olan, pek çok anlamı içermeye potansiyeline sahip terimler kullanmak; sözcükleri olağan anlamlarını karıştırabilecek biçimde yan yana getirmek; özellikle nesne adlarında görüldüğü üzere, sözcükleri şey olarak almak; sözcükleri imledikleri ya da hiç imleyemeyecekleri şeylerin yerine koymak; sözcüklerle imlenen idelerin, konuşan ve dinleyen kişinin zihninde kesinlikle aynı olması zorunluymuş gibi ya da tamamen farklıymış gibi düşünülmesi." (Locke, 2004: 339-345).

Locke dilin kötü kullanımına ilişkin yapmış olduğu bu saptamalardan hareketle, konuşma yanlışlarını düzeltmek ve bunlardan doğacak olan sakıncaları önlemek üzere şu kurallara uymanın gerekli ve yararlı olacağı kanaatine varır:

Bu kurallardan ilki, insanın imlemsiz hiçbir sözcük ve yerini tutturacağı bir idesinin bulunmadığı hiçbir ad kullanmamaya dikkat etmesidir (Locke, 2004: 346).

Ayrıca, bir kişi için sözcükleri kimi idelerin imi olarak kullanmak yeterli değildir; onlara bağladığı ideler basit idelerse açık ve seçik olmalıdır; eğer karmaşık idelerse belirlenmiş olmalıdır, yani zihinde yalın idelerin belirli bir topluluğu saptanmış ve buna başka bir şeyin değil de bu kesin ve belirli topluluğun imi olan bir ses bağlanmış olmalıdır (Locke, 2004: 346).

Locke'un burada özellikle karışık kiplerin (örneğin, adalet) kullanımı söz konusu olduğunda, kişilerin karmaşık idelerini oluşturan yalın ide topluluklarının iyi bir şekilde belirlenmiş olması gerektiği düşüncesinde olduğu açıktır. Ancak kişinin bildirişim içinde bu sözcüğü kullandığı ve bu tür sözcüklerle imlenen idelerin Locke'a göre, konuşanın ve dinleyeninin zihninde kesinlikle ne aynı ne de tamamen farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda; onu oluşturan yalın ide topluluğunun bildirişim sürecinde, yine de uzlaşım bir çerçevede saptanması gerektiği ortadadır (Nayak, 2003: 39).

İnsanların, sözcüklerinin yerini tutacak olan idelerinin, yani belirgin idelerinin bulunması da yetmez; bu sözcükleri, ortak kullanımın onlara bağladığı idelere olabildiğince uydurmak için de çaba göstermeleri gerekir. Çünkü Locke'a göre, sözcükler uzlaşım olarak oluşturulmuş olduklarından, hiç kimsenin iyeliği altında değildir ve bu bakımdan

bildirişim içerisinde kalmak isteyen kişi bu uzlaşımın dışına çıkamaz; eş deyişle kullanılan bir sözcüğe kişi kendi bireysel istemine göre rastgele bir ideyi bağlayamaz. Locke için insanların konuşmaktaki amacının anlaşılma ya da en azından öyle olması gerektiği düşünüldüğünde, sözcükleri uzlaşım olarak belirlenmiş halleriyle, yani ortak kullanıma uygun bir şekilde kullanmanın ne derece önem kazandığı bir kez daha açıklık kazanır.

Buna ilaveten, sözcüklerin anlamının belirsiz ve bulanık kaldığı durumlarda, sözcüklerin imlerini kesin olarak saptamak için bunların anlamlarının açıklanmasını verilmesi gerekir (Locke, 2004:348). Çok karmaşık idelerde Locke'a göre çoğu zaman olduğu gibi, ortak kullanımın sözcüklerin anlamını yaklaşık olarak bile belirlemeye uzak düştüğü noktalarda, bu sözcüklerin imlemlerini kesin olarak saptamak için, bunların anlamlarının açıklanmasını vermenin zorunlu olacağı düşüncesindedir.

Son olarak, insanlar kullandıkları sözcüklerin anlamlarını açıklama sıkıntısına katlanmak istemezler ve onları terimlerini tanımlamaya zorlamak olanağı da bulunmazsa, Locke'a göre yapılması gereken şey, en azından bir kimsenin başkalarına bir şey öğretmek ya da onlara bir şeyi kabul ettirmek istediği durumlarda, aynı terimi değişmez biçimde aynı anlamda kullanmasıdır (Locke, 2004: 354-355). Locke ancak böylelikle, kişinin bildirişim esnasında kullandığı sözcükle imlediği yalın ideler topluluğunu, bir diğerine yaklaşık da olsa aktarabilme ve kabul ettirme şansını elde edebilmekte olduğunu ifade eder. Açıktır ki burada Locke'un dikkat çektiği husus, sözcüğün tanımı aracılığıyla değil de, ondaki gösteren ve gösterilen ilişkisinin sabitliği ile onun üzerinde bir uzlaşım sağlamak suretiyle, bildirişime açılmakta olduğudur.

Böylece Locke, gördüğümüz gibi büyük ölçüde sözcüklerin imleriyle olan ilişkisi çerçevesinde ele alınan ve bu bakımdan da dilin bir eksikliği/yetersizliği olarak da gördüğü sözcüklerin kötü kullanıma şekillerini ve bunları önlemede bir ölçüde fayda sağlayabileceğini düşündüğü kuralları bu şekilde ortaya koymuş olur. Ancak Locke, ortak kullanımın son aşamada, yine de tikel insanların idelerine indirgenebilen belirsiz ve değişken bir ölçüde işaret ettiğini de ekleyerek, bu söz konusu kuralların sadece belli bir oranda olmak üzere dili iyileştirebilecek bir yapıda olduğuna da dikkat çeker (Locke, 2006: 364). Ancak burada dikkat çekilmesi gereken en önemli nokta, bu kuralların büyük çoğunluğunun –sadece bu kurallardan ilki dışında tutulabilir bir niteliktedir-, yine de dilin ortak kullanımında bir işlevselliğe sahip olabileceğidir. Bu bakımdan Locke'un dili kötü kullanımlarından sakındıracağını düşündüğü bu kuralları ifade ederken, bizlere bir anlamda, sözcüklerin imleri üzerinde nasıl ve ne şekilde uzlaşabileceğimiz ve böylelikle de onları nasıl daha iyi kullanabileceğimiz konusunda bir yol göstermekte olduğu da ifade edilebilir.

Locke'un dili reforme/rehabilitate etme girişimini ortaya koyan bu kurallar, Walter Ott için Locke'un tamamıyla felsefeyi ve bilimi yeniden şekillendirmek için ortaya koyduğu kurallardan ibarettir (Ott, 2004: 3). Locke'un kesin bilgiye ulaşma amacıyla, sözcüklere ilişkin başlı başına bir bölüm ayırdığı göz önünde tutulduğunda Ott'un bu belirleniminde oldukça haklı olduğu ifade edilebilir. Ancak, Ott'un bu yerinde tespiti, dilin ortak kullanımındaki amaçlarını göz önünde bulundurmaması bakımından bir yönüyle de eksiklidir. Çünkü Locke'un dili eksik yönlerinden ve kötü kullanımlarından sakındırmak üzere ortaya koyduğu bu kuralların, bildirişim içerisindeki toplumun kendi içerisindeki

ilişkileri düzene koyması da rahatlıkla beklenebilir. Felsefe ve bilimin geliştiği toplumlara baktığımızda, onların düzenli, refah seviyesi yüksek toplumlar olduğu dikkate alındığında, dilin kötü kullanımlarından uzaklaştırılması halinde, bildirişim içerisindeki toplumun kendi içindeki ilişkilerinde de “dilini” iyileştirici ve düzenleyici bir unsur olarak ortaya çıkabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Elbette Locke’un dile yönelmesinin asıl sebebi; zihnin nasıl işlediğini, anlamının ve bilmenin ne derece ve nasıl mümkün olduğunu ortaya koymaktır. Ancak Locke’un, dilimizi uzlaşım temelinde düzenleyerek sözcüklerin yanlış ve yanıltıcı soyut genelliğinden kurtarıp “kesin bilgiye” olabildiğince yaklaşmak istediği ve onun aracılığıyla da uzlaşım temelinde bir araya gelmiş ideal bir topluma, eş deyişle iyi düzenlenmiş bir topluma ulaşmayı arzulamış olabileceğini de göz ardı etmemek gerekir.

6. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Locke’ta dilimizin, yani kullanmakta olduğumuz sözcüklerin en temel görevi bildirişim amacıyla düşüncelerin iletimini sağlamaktır. Ancak bunun yanı sıra Locke, dış dünyanın temsili söz konusu olduğunda, sözcüklerin aynı zamanda bilgi verici bir özellikte olması gerektiği konusunda da ısrarcıdır. Bu bakımdan Locke, uzlaşım kavramı temelinde sözcüklerin kurulumunu, onların hem bildirişimi nasıl mümkün kıldıkları hem de şeylerin temsilini ne oranda sağlayabildikleri çerçevesinde incelemeye gitmiştir. Bu incelemesinde görülmektedir ki, hakikat, bilgi ve anlam gerçek varoluşun bir izdüşümünü veren gösterilenlerde, iletişimin birliğinde ve temelde de bu birliği kuran uzlaşımşallığın kendisinde bulunmaktadır.

Locke’un dil anlayışının en ayırt edici noktası da şüphesiz uzlaşımşallıktır. Çünkü açıktır ki, Locke’un anlayışında dilin hem yetersizliği hem de kesin bilgiyi olabildiğince sağlaması gereken yeterlilik durumu incelendiğinde, onun anlayışında dilin zehrinin de panzehrinin de uzlaşımşallık olduğunu kabul etmek gerekir.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki, Locke’un dil felsefesinde dilin uzlaşımşal bir karakterde olması, onun için dilin ekisikli/yetersiz bir özellikte olmasının temel nedeni olduğu kadar, normatif bir güce sahip olmasının biricik dayanağı olarak da görünmektedir. Nitekim Locke’ta dil, sahip olduğu uzlaşımşal karakter dolayısıyla aynı zamanda şekillendirilmesi mümkün olan bir unsur olarak da karşımızda durur. Bu bakımdan da Locke, dilin uzlaşımşallık kriteri dolayısıyla sahip olduğunu düşündüğü bu normatif gücü doğrultusunda birtakım kurallar ile onun hem eksikli yapısından ve kötü kullanımlarından uzaklaştırılarak azımsanmayacak ölçüde reforme/rehabilite edilebileceğine, hem de bilimi, felsefeyi ve bunların bir sonucu olarak da toplumu reforme edebileceğine dair haklı bir kanaat içerisinde.

KAYNAKÇA

- Aarsleff, H. (1985). *From Locke to Saussure*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Altınörs, A. (2003). *Dil Felsefesine Giriş*. İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Altuğ, T. (2011). *Dile Gelen Felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristotle (Ed.) (1941). *On Interpretation, the Basic Works of Aristotle*. Richard Mckeon (Ed.) and E. M. Edghill (trans.) . Newyork: Random House.
- Bravo, H. (2010:Güz). Locke'un Soyut Genel İde Anlayışı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 95-115.
- Dawson, H. (2005). "Free Thinking and Language Planning in late Seventeenth Century England" konulu konferans (Crassh), "A Ridiculous Plan, Locke and the Universal Language Movement" adlı sunum. <http://www.lockestudies.org/wp-content/uploads/2013/DawsonLS8:6.pdf>.
- Dawson, H. (2007). *Language and Early Modern Philosophy*. Cambridge University Press.
- Demir, Y. D. (2007). *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği*. İstanbul: Paradigma.
- Locke, J. (2004). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. (çev. Vehbi Hacıkadiroğlu). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Magee, B. (2000). *Büyük Filozoflar, Platon'dan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*. (çev. Ahmet Cevizci). İstanbul: Paradigma Yayınevi.
- Nayak, B. K. (2003). *Locke, Berkeley, Hume and Augustine: A study in the philosophy of language*. Meerut: Anu Books.
- Ott, W. R. (2004). *Locke's Philosophy of Language*. New York: Cambridge University Press.